

Utdrag ur

FARDHEM KYRKA GOTLAND VÅRD- OCH UNDERHÅLLSPLAN 2006

Ansvariga för vård- och underhållsplanen

Inför upprättandet av denna vård- och underhållsplan för Fardhem kyrka har kyrkan och kyrkogården besiktigats av undertecknad.

Ansvariga för vård- och underhållsplanens olika delar anges här nedan.

(Namn inom parentes anger dock att i planen endast använts där angivet besiktningsprotokoll eller åtgärdsprogram, upprättat av resp. namngiven konsult.)

Kyrkobyggnad	Arkitekt Jan Utas
Elinstallationer och åskskydd	(Elingenjör Peter Ström)
Kyrkogårdsmur	Arkitekt Jan Utas
Kyrkogård	Arkitekt Jan Utas
Växtlighet på kyrkogården	Ej utsedd
Kalkmålningar	Ej utsedd
Stenarbeten	Ej utsedd
Inventarier av trä	Antikvarie Rebecka Svensson
Inventarier av metall	Antikvarie Rebecka Svensson
Inventarier av sten	Antikvarie Rebecka Svensson
Textilier	(Textilkonsultfirma Lotine)
Kyrkklocka/-or	(Ing. Ingvar Rohr)
Övriga inventarier	Antikvarie Rebecka Svensson

Källförteckning

Otryckta källor

Handlingar i Riksantikvarieämbetets arkiv, ATA, Stockholm

Handlingar i Länsmuseet Gotlands fornsals arkiv, Visby

Handlingar i Länsstyrelsen, Visby.

Inventering av inventarierna i Fardhem kyrka 2002-2004, utförd av Birgitta Lerberg m.fl.

Inventering av Fardhem kyrkogård, utförd 1996 av antikvarie Torsten Gislestam, Gotlands fornsal.

Fardhem kyrka, Program med material- och arbetsbeskrivning för utvändiga restaureringsarbeten, upprättat 1998 av arkitekt Jan Utas, Visby.

Dokumentation av utvärdig restaurering av Fardhem kyrka 1999, Hanna Gelotte.

Tryckta källor

Johansson, T. (red.), Inventarium över svenska orglar 1989:II, Linköpings och Visby stift, 1990.

Lagerlöf, E., Svahnström, G., Gotlands kyrkor, 1991.

Rohr, I., Gotlands kyrkklockor och ringningsseder, 1985.

Svahnström, G., Svahnström, K., Måleri på Gotland 1530-1830, 1989.

Söderberg, B. G., Gotländska kalkmålningar 1200-1400, 1971.

Utas, Jan Andréasson-, Om gotländska valv, examensarbete i Arkitekturens teori och historia, Chalmers tekniska högskola, 1971.

Händelselista

ÅR	BYGGNADSDEL ETC:	REF.
s. 1100-tal	Koret och absiden byggdes.	GK
	Sandstensdopfont av anonymmästaren "Semi-Byzantios", varav endast foten bevarats (IH anger "omkr. 1180"; GA uppger att cuppan finns i Linde kyrka).	GK, GF: IH, GA
o. 1200	Långhuset byggdes.	GK, GF: IH
o. 1225-50	Tornet byggdes (IH anger "omkr. 1230").	GK, GF: IH
1440	Kyrkklockan göts (IH anger 1594) av Hermen von Løvede.	GKR, GF: IH
1500-tal	Rektangulärt fönster togs upp vid predikstolen.	GF: IH
1600-tal	Triumfbågen höjdes likaså taket i långhuset skall ha utförts.	GF: IH
s. 1600-tal	Dopfunten, från Burgsvik.	GK
1690-tal	Altartavla av sandsten från Burgsvik.	GA
1719	Målningar i korvalvet.	GK
1720-tal	Predikstolen.	GK
1739	Möjligen målas predikstolen.	ATA
o 1740	En murad och putsad sakristia med nyupptagen dörr från koret byggdes.	GF: IH
1743	Nummertavla, ev. av Johan Hernell.	GK
1754	Ny tornhuv byggdes av Johan Suderbys i Gothem.	GF: IH, Inskr.
1790-tal	Det medeltida altarskåpet såldes.	GA
o. 1845	Sockenmagasinet byggdes.	RÖ
1850-54	Restaurering av kyrkan: Nya takstolar över långhuset och sannolikt även över övriga delar av kyrkan. Långhusets faltak ersattes med tegel. De romanska fönstren murades igen och nya, stora fönster togs upp. Fönstret vid predikstolen vidgades. Tornhuvuven förnyades med bl. a. ny spira och (sannolikt) brädklädsel av H. Tellström (Inskr.). Kyrkan putsades invändigt, ev. även ny puts utvändigt på tornet. Tornportalens smygar reparerades (Inskr.).	GF: IH, Inskr.
1850-tal	Fyra fönster togs upp i långhuset.	GK
1855	Invändig målning m.m. sandstensuppsatsen på altaret slopades och en ny altartavla införskaffades (oljemålning av C. Holmgren Uppsala).	GF: IH GA

ÅR	BYGGNADSDEL ETC:	REF.
1866	Tornets murverk förstärktes med tre järnankare och tornbågen murades om. Långhusportalens tröskel förnyades.	GF: IH
1871-72	Den nuvarande sakristian byggdes efter ritningar av konstnär Axel Herman Hägg.	ATA
	Altarring.	ATA
1872	Ny avlastning av tornbågen på vinden och nya ljudgluggar i tornhuven.	GF: IH
1898	Läktaren i långhuset togs bort.	GF: IH
	Ny bänkinredning i nygotisk stil.	GF: IH, GA
s. 1800-tal	Kamin.	ATA
1899	Orgel av Åkerman & Lund, Stockholm. Bänkinredning efter ritningar av N. Pettersson, Visby.	ISO ATA
o. 1900	Kamin.	GA
o. 1910	Korets romanska fönster återöppnades.	ATA
1923	Kolonetterna i de södra, östra och norra ljudgluggarna byttes ut efter ritningar av intendent Anders Roland, Stockholm (de i söder och öster tidigare av trä).	Inskr, ATA
1925	Ommålning av innertaket i långhuset.	ATA
1935	Tornets fasader putsades om, fogstrykning kompletterad på övriga fasader. Byggmästare Aug. Jacobsson, Fardhem.	GF: IH ATA
1951-52	Restaurering efter förslag av arkitekt Karl Erik Hjalmarsson, Stockholm: Långhusets tegeltak ersattes med faltak, portar, fönster och fönsterbågar samt sakristians faltak förnyades, åskledare, 1800-talsfönstren på långhusets norra sida och fönstret över korportalen sattes igen, romanskt fönster i långhusets norra mur återupptogs. Ny altarprydnad (kopia av triumfkrucifix från Träkumla kyrka, ny altarring, belysnings- och elvärmeinstallation, den invändiga putsen knackades ned och ersattes av en tunnare puts ovanpå den äldre; Framtagning av äldre färglager på predikstolen av konservator Gösta Lindström, Stockholm, trägolven i kor och absid avlägsnades och stengolven justerades, nya stengolv i tornrummet och långhusets bakre del, sakristians brädgolv och bräddtak förnyades, bänkarna ändrades (slutna bänkkvarter) och orgeln flyttades från långhuset till tornrummet, flyttning av dopfont.	GF: IH GK, GA, ATA GF: IH GF GF: IH, GF
1967-68	Utvändig restaurering efter förslag av Restaureringsteknik AB, Stockholm, entreprenör: AMS' arbetsplats i Visby: Helt ny tornhuv efter ritningar av Sven Tyrén AB, Stockholm, betongvalv vid tornkrön, nytt klockdäck, omläggning av övriga	GF

ÅR	BYGGNADSDEL ETC:	REF.
	faltak, uppsättning av hängrännor och stuprör, stuprörstränring, ny utvändig puts på tornets fasader, fogning av övriga fasader, brandsektionering av vindarna, reparation av gavelröstena över absid och kor (efter förslag av Kurt Henriksson Ingenjörbyrå, Stockholm), stegar och landgångar på d: o, värmeisolering av valven.	
1975	Rengöring av väggar och valv i kyrkorummet, konservator Marianne Korsman-Ullman.	GF
1993	Konservering av korportalen, konservator Marie Klingspor, Stockholm.	GF
1999	Genomfördes en utvändig restaurering efter förslag av arkitekt Jan Utas, Visby, entreprenör Gotlandsbyggen AB: Faltaken reparerades, taklucka monterades på N takfallet och vattenavledningen sågs över. Kyrkans befintliga puts avlägsnades och fasaderna nyputsades och kalkavfärgades. Naturstensytorna foglagades och fönstren sågs över och ankarslutarna rostskyddsmålades. Trapporna i tornhuven försågs med handledare. På stigluckan i N kyrkogårdsmuren byttes rötskadade falar ut, och fasaderna putslagades och vitkalkades.	GF
2006	Tornet försågs med ny puts.	

Förkortningar:

ATA	Riksantikvarieämbetets arkiv, Stockholm.
GA	Stolt, B., Ny altarprydnad i Fardhem kyrka för 25 år sedan, Gotlands Allehanda 1977-12-02.
GF	Gotlands fornsals arkiv.
IH	Holmström, I., Fardhem kyrka, Gotland. Byggnadsteknisk besiktning 18.8.65. Stencil i Gotlands fornsals arkiv.
GK	Lagerlöf, E., Svahnström, G., Gotlands kyrkor, 1991.
GKM	Söderberg, B. G., Gotländska kalkmålningar 1200-1400, 1971.
GKR	Röhr, I., Gotlands Kyrkklockor och Ringningsseder, 1985.
GKS	Svahnström, G., Svahnström, K., Måleri på Gotland 1530-1830, 1989.
ISO	Johansson, T. (red.) Inventarium över svenska orglar 1989: II, Linköping och Visby stift, 1990.
Inskr.	Inskrift i kyrkan
o.	Omkring
RÖ	Öhrman, Roger, Sockenmagasin på Gotland. I Gotländskt Arkiv 1990.
s.	sent
SHM	Statens Historiska Museum
Strelow	Nilsson Strelow, H., Cronica Guthilandorum, 1633.
t.	Tidigt